

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4652-17>.
4. Закон України «Про телекомунікації» : Закон України від 18 листопада 2003 року № 1280-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
5. Резолюція Ради Європейського Союзу від 17.01.1995 «Про законне перехоплення телекомунікацій» URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_235.
6. Резолюція Ради Європейського Союзу від 20.06.2001 „Про оперативні запити правоохоронних органів стосовно громадських телекомунікаційних мереж та послуг». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_234.

Кравчук Олексій Олегович,

суддя Вищого антикорупційного суду,
доктор юридичних наук, доцент

СУДОВІ СЕРВІСИ У ВИЩОМУ АНТИКОРУПЦІЙНОМУ СУДІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Суди зазвичай вважають різновидом державних установ, що найповільніше сприймають тенденції осучаснення. Судовому процесу в більшості країн світу сьогодні притаманні традиційні символічні елементи, відомі ще зі стародавніх часів. Однак, у 2020 р. Вищий антикорупційний суд, як і кожен суд, як, власне, і кожна юридична особа в Україні і в світі, зіткнувся з питаннями оптимізації судових сервісів, з урахуванням нових вимог, що висуває пандемія COVID-19.

У цій статті маємо на меті розглянути особливості судових сервісів у ВАКС в умовах пандемії. Під судовими сервісами ми маємо на увазі не лише процес здійснення правосуддя у кримінальних справах, який, практично, не змінився, алей інші, пов'язані зі здійсненням правосуддя, аспекти діяльності суду, пов'язані з його взаємовідносинами з відвідувачами суду. Важливість якісної діяльності суду та його апарату із забезпечення судових сервісів в умовах пандемії зростає.

В літературі відзначається, що питання про те, чи є суд місцем, чи послугою, в умовах пандемії є найбільш значимим [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) передбачає обов'язкове відкладення судового розгляду у випадку неявки обвинуваченого, а також неявки захисника, якщо його явка є обов'язковою, та неявки прокурора. Кожен учасник, в разі неможливості явки за викликом суду з поважних причин, зобов'язаний завчасно повідомити про це суд. При цьому явка інших учасників залишається обов'язковою. Проте, зважаючи на те, що значна кількість учасників проживає за межами м. Києва, де розташований ВАКС, в разі завчасного повідомлення одного з обвинувачених про неявку з поважних причин, наприклад, унаслідок хвороби, що позбавляє можливості залишити медичний заклад, секретарі судових засідань ВАКС під час карантину, як правило, намагаються завчасно інформувати усіх інших учасників справи про неявку особи, присутність якої під час судового провадження є обов'язковою. Це дозволяє іншим учасникам планувати свій час.

Зважаючи на рекомендації Ради суддів України, викладені в листі від 16.03.2020 № 9рс-186/20, де відвідувачам рекомендується утримуватись від відвідування суду [2], після введення карантину судом значно частіше здійснюється пряма трансляція судових засідань на каналі суду в мережі YouTube. Здійснення трансляції не є автоматичним і обов'язковим, і здійснюється лише з дозволу суду в конкретній справі. Вирішення питання про надання дозволу на трансляцію здійснюється згідно з ч. 7 ст. 28 КПК за аналогією, оскільки стаття передбачає надання дозволу суду на трансляцію по радіо і телебаченню [3].

На сьогодні ВАКС в більшості випадків намагається здійснювати оперативне розсилання всіх процесуальних рішень поштою, без заяв учасників справи, незважаючи на те, чи був учасник присутній на проголошенні рішення. Водночас відомо, що в значній кількості судів в Україні в 2020 р. існують проблеми з фінансуванням поштових витрат [4]. Вирішення подібних проблем сприятиме більш глибоке впровадження електронних сервісів, про що йтиметься нижче.

В умовах пандемії ВАКС одержує значно більшу кількість процесуальних документів електронною поштою, ніж це було раніше. З урахуванням наведеного вище листа Ради суддів України [2], за наявності технічної можливості, також здійснюється ознайомлення учасників із матеріалами справи, що розглядається в першій інстанції, шляхом надсилання сканкопій відповідних документів (якщо мова йде про ознайомлення з конкретними документами справи, і учасник, що має право на ознайомлення, вказав такий конкретний документ та електронну адресу, на яку він просить надіслати сканкопію документа).

ВАКС також пропонує відвідувачам ряд сервісів, не пов'язаних з пандемією. До таких сервісів належать, зокрема, станції зарядки мобільних телефонів і комп'ютерів, а також електричні подовжувачі в залах судових засідань. Ці пристрої розташовані в залах судових засідань, де можуть бути використані учасниками справи під час судового засідання та перерви, а також у залах очікування, де можуть

бути використані як учасниками справи, так і викликаними свідками й іншими особами, що перебувають в приміщенні суду.

Окрім того ВАКС надає відвідувачам питну воду, та має пристрої її охолодження та підігрівання (кулери).

Суд забезпечує безпеку відвідувачів, шляхом здійснення перевірки на безпеку шляхом поверхневого огляду та сканування речей відвідувачів з допомогою апаратно-технічних засобів. Із настанням пандемії у суддів, працівників і відвідувачів суду на вході до приміщення здійснюється вимірювання температури тіла. Особи зі значно підвищеною температурою тіла не повинні допускатися до приміщення. Також у приміщеннях суду розміщено дезінфекційні засоби для суддів, працівників суду та відвідувачів, здійснюється регулярна санітарна антисептична обробка поверхонь у місцях загального користування протягом робочого дня.

Також до заходів безпеки належить обов'язкове використання суддями, працівниками та відвідувачами суду засобами індивідуального захисту у вигляді медичних та інших аналогічних масок під час перебування не лише в судових засіданнях, але і в інших публічних місцях у приміщенні суду. Це є та видима частина кримінального провадження, яка, дійсно, змінилась із настанням пандемії – усі учасники судових процесів тепер одягнені у маски. Також працівники суду частіше використовують такі засоби індивідуального захисту як гумові або латексні рукавиці – не лише під час огляду речових доказів, помічених спеціальною речовиною, але і в інших випадках, коли доводиться мати справу зі значним обсягом документів протягом короткого часу.

Звісно, є перспективи для розвитку судових сервісів ВАКС. Також, за зразком деяких інших судів, для покращення доступу для суду, є потреба облаштування кімнати для адвокатів і кімнати для прокурорів, а також гардеробу.

Незважаючи на те, що кожен суддя слідкує за часом, колегіальний розгляд справ нерідко обумовлює затримки. Також досить тривалі затримки можливі під час перебування суду або слідчого судді в нарадчій кімнаті, в т.ч. і з процедурних питань. Тому, на нашу думку, є потреба в облаштуванні в приміщенні суду кафе для відвідувачів. Але для цього слід унести зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», що на сьогодні в ст. 15 забороняє розміщення палат суду в одному приміщенні з іншими підприємствами, організаціями, установами – варто встановити виняток щодо облаштування кафе для відвідувачів.

Щодо електронних сервісів то впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [5] здатне перевести взаємодію суду з відвідувачами на новий рівень. Однією із перспектив удосконалення судових сервісів у цьому напрямі є повне впровадження подання і одержання процесуальних документів в електронній формі. Також до таких перспектив належить розміщення в особистих кабінетах професійних учасників (захисників, прокурорів)

та інших учасників, що зареєструвались у системі, судових рішень через власний кабінет одразу після їх підписання складом суду, та направлення аналогічними каналами судових викликів і повідомлень. Відповідне має зробити доступ до суду для учасників швидшим та більш зручним, зокрема, в частині оскарження судових рішень, скоротити поштові видатки суду, сприяти захисту екології.

Також до електронних сервісів належить проведення відеоконференцій. Не секрет, що відеоконференції із настанням пандемії стали використовуватись значно частіше, в т.ч. і в Вищому антикорупційному суді.

Однак на сьогодні, на відміну від всіх інших процесуальних кодексів – КАС, ЦПК, ГПК (до яких внесені зміни Законом від 30 березня 2020 року № 540-ІХ [6]), у КПК не передбачено проведення відеоконференцій у кримінальних справах із застосуванням власних технічних засобів.

У таких умовах учасники провадження мусять все одно діставатись до іншого суду, щоб взяти участь у відеоконференції. Тому, хоча і в цілому по судовій системі кількість відвідувачів суду не зменшується, однак учасники рідше мусять користуватись громадським міжобласним транспортом, щоб дістатися до ВАКС.

Водночас це збільшує навантаження (їдеться, насамперед, про кількість відвідувачів) на інші суди. В дослідженні експертів Тренсперенсі Інтернешнл повідомлялося про випадки, коли інші суди відмовляли ВАКС в організації заслуховування свідків ВАКС у своєму приміщенні в режимі відеоконференції, пояснюючи це відсутністю масок та антисептиків [7].

На нашу думку, для ряду відвідувачів ВАКС проведення частини судових засідань за участі сторін у режимі відеоконференції із їх власного дому чи офісу, під час епідемії може бути досить зручним. Сучасні технології та якість зв'язку, як правило, дозволяють повною мірою забезпечити ефект присутності, і жодним чином не обмежує сторін, що перебувають у режимі відеоконференції.

Тому, в умовах пандемії, до КПК доцільно внести норму, аналогічну тій, що була внесена до всіх інших процесуальних кодексів, дозволивши проведення відеоконференцій із застосуванням власних технічних засобів. Необхідно при цьому забезпечити право сторони захисту знайомитись із усіма доказами та коментувати їх, зокрема, шляхом надання заперечень, пояснень і коментарів до всіх доказів, в т.ч. досліджених у попередніх судових засіданнях, протягом усього періоду дослідження доказів.

Однією із особливостей судочинства у справах з великою кількістю учасників в умовах пандемії є практична неможливість зібрати всіх учасників разом. Їдеться не лише про карантинні обмеження, а й про те, що в подібних справах, як правило, хоча б один із учасників, явка яких є обов'язковою, не з'являється з поважних причин, пов'язаних із пандемією. Це обумовлює неодноразові відкладення судових засідань. У разі, якщо всі учасники з'явились, з метою

дотримання карантинних обмежень щодо одночасного перебування в одному приміщенні певної кількості людей, суд може проводити відеоконференцію між двома або більше залами цього ж суду.

Отже в умовах пандемії судові сервіси у Вищому антикорупційному суді зазнали змін, що стосуються забезпечення безпеки, застосування електронних технічних засобів, проведення відеоконференцій, інформування учасників про стан розгляду справ, публічності судового розгляду. Є потреба в унесенні змін до КПК щодо надання можливостей учасникам брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції в кримінальних справах із застосуванням власних технічних засобів.

Список використаних джерел

1. Tania Sourdin, BinLi, Donna Marie McNamara, *Court innovations and access to justice in times of crisis*. Health Policy and Technology, Volume 9, Issue 4, December 2020, Pages 447–453. <https://doi.org/10.1016/j.hlpt.2020.08.020>.

2. Лист Ради суддів України від 16.03.2020 № 9рс-186/20. <http://rsu.gov.ua/uploads/news/no9rs-18620-vid-16032020-verhovn-92b86c6546.pdf>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Тимчасове припинення направлення поштової кореспонденції у місцевих загальних судах Черкаської області. Сайт Територіального управління Державної судової адміністрації України у Черкаській області. https://ck.court.gov.ua/tu24/pres-centr/news/1015124/?fbclid=IwAR3r1Updqk7ycjp0sT0Re7EZxuhDM9HKqe9rcIgyuYRbXaBICfQs4_sLPH0.

5. Наказ Державної судової адміністрації України від 07.11.2019 № 1096 «Про забезпечення створення і функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/N_1096_19.pdf.

6. Закон України від 30 березня 2020 року № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n157>.

7. Риженко К. та ін., Дослідження спроможності, управління та взаємодії органів антикорупційної інфраструктури України (2020). С. 38. <https://ti-ukraine.org/research/chy-spromozhni-ta-efektyvni-antykoryptsijni-instytutsiyi-doslidzhennya-ti-ukrayina/?fbclid=IwAR23CmpS15EnFd2g7VMUFhCB9uO1BYec7Pig9MvUC4hlMcMKVblRhUb2KuY>.